

центров, которые могли бы способствовать деятельности новоиспеченных ОТО и обеспечивать все необходимые функции для обслуживания населения.

Ключевые слова: объединенные территориальные общины, общественные центры, функции, малые города, села.

Abstract

Obrizkiv A. V. Postgraduate of Department architectural projecting of civic building and constructions. Kyiv National University of Construction and Architecture.

Multifunctional civic buildings of united territorial commons.

Small cities are ones that over inhabitat in Ukraine. Half of population lives in it. OTC was given the important role of Self-government (self-managing) after accepting the Law "About Ukraine" about adding changing to the constitution of Ukraine (about recenter the authority) and "About willing union of local communities" for cities and villages , which function as centres. There is an intention to create community centers according to this statement.

Keywords: united territorial communities, public centers, functions, small towns, villages.

УДК 725.6

Третяк Ю. В.,

*доктор архітектури, професор
кафедри рисунка і живопису*

Київського національного університету будівництва і архітектур

E-mail: vt090999@bigmir.net

Orcid.org/0000-0002-7537-5929

ОСНОВИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ І НОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕНІТЕНЦІАРНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: у статті продовжується розгляд питань систематизації складових та побудови нормативної бази проектування пенітенціарних комплексів різних типів і видів. Система нормування виправного середовища на рівні функціонально-планувальної організації ділянки, будівель, споруд і приміщень є досить розробленою і може забезпечити процес проектування пенітенціарних комплексів в Україні.

Ключові слова: пенітенціарний комплекс, нормативна база, проектування виправних закладів.

(Продовження, початок у № 40). Приміщення управління у пенітенціарних комплексах різних типів поділяються на дві групи: ті приміщення, що відвідують засуджені й заарештовані та приміщення, що призначені тільки для персоналу. Рекомендується впроваджувати планувальне відокремлення цих двох груп приміщень з розподілом потоків службовців і контингенту засуджених. До приміщень, які відвідуються контингентом засуджених, відносяться кабінети адміністрації виправної установи, кімнати канцелярії і приміщення для проведення загальних побачень. У пенітенціарних комплексах, до складу яких входить слідчий ізолятор, необхідно відокремлювати кабінети службовців виправної установи від службових кабінетів адміністрації СІЗО з метою уникнення перетину потоків засуджених і заарештованих. В цих випадках рекомендується влаштування двобічного коридору з перегородкою вздовж нього для розподілу руху контингенту або приймати двокоридорну схему планування, чи розміщувати ці служби на різних поверхах.

Приміщення, які не відвідуються засудженими, включають кімнати для роботи з документами, кімнату службової підготовки персоналу з медичним кабінетом, зал засідань та кімнату психологічного розвантаження і релаксації. До цієї групи приміщень входять також кімнати бухгалтерії, відділу кадрів, комунально-експлуатаційна частина та інші допоміжні служби.

Відповідно до запропонованої типології, група приміщень для проведення слідчої роботи із заарештованими входить до складу багатьох режимних комплексів: мінімального ступеню безпеки із загальними умовами тримання з дільницею СІЗО; середнього рівня безпеки з дільницею СІЗО; середнього рівня безпеки з дільницею максимального рівня безпеки та СІЗО. Ця функціональна група приміщень включає кабінети слідчих, адвокатів, кімнату для свідків, кімнату для диктомашбюро, кімнату цензора. Вона виділяється в окремий блок із забезпеченням пішохідних зв'язків з КПП та режимною частиною слідчого ізолятору, де утримуються заарештовані під час слідства. Також необхідно передбачити зв'язок слідчого відділення з групою кабінетів адміністрації СІЗО.

Слідче відділення розміщується в адміністративній зоні комплексу при об'єднанні з блоком управління через вхідну групу приміщень, а також у режимній зоні ділянки слідчого ізолятору – при об'єднанні з адміністративним блоком через критий перехід. Група приміщень для обслуговування службового персоналу включає блок їдальні і блок спортивного залу для службовців. Приміщення управління та контролювання комплексу, а також слідче відділення зазвичай мають коридорну планувальну структуру, де головним функціонально-планувальним елементом стає службовий кабінет, площа якого

визначається відповідно діючим нормам для адміністративних будівель. Планувальна схема адміністративного блоку повинна підпорядковуватися вимогам ізоляції і безпеки, тому може бути двокоридорною при компактному площинному рішенні чи багатоярусною з розділенням комунікацій по вертикалі.

Адміністративно-службові приміщення навчального та виробничого корпусів розташовуються у відповідних зонах і будівлях, функціонально пов'язані з навчальними приміщеннями та приміщеннями головного виробництва і входять до складу цих блоків. Передбачається можливість відвідування цих груп приміщень засудженими, тому система циркуляційних маршрутів, тобто комунікацій, повинна забезпечувати розподіл потоків педагогів, майстрів, контролерів і засуджених. Кількість приміщень залежить від місткості закладу, а їх склад і параметри визначаються відповідно діючим нормам для адміністративно-службових приміщень загальноосвітніх шкіл і профтехучилищ. Ці групи приміщень мають чарункову планувальну структуру і вирішуються відповідно планувально-просторовим рішенням навчального та виробничого центрів.

Важливою функціональною групою приміщень для пенітенціарних комплексів усіх типів є група господарських приміщень, що, традиційно для вітчизняних закладів, розміщується на окремій ізольованій території господарської підзони ділянки. Складові цієї групи є різноманітними за своїми функціональними і технологічними ознаками, вони розташовуються в окремих блоках із самостійними вхідними групами. При наявності централізованого господарського забезпечення виправних комплексів, який сьогодні визнано найбільш ефективним, для уникнення перетинання потоків людей і вантажів визнається доцільним винесення господарських споруд за межі режимної зони для засуджених. При організації господарських приміщень у комплексах великої місткості рекомендується кооперувати їх за функціональною ознакою: склади продовольчого та речового майна з магазином, гаражі з майстернями, хлібопекарню з кухнею.

Результати вивчення нормативної літератури, а також досвіду проектування, будівництва і експлуатації виправних установ, засвідчили, що вибір централізованих чи децентралізованих схем обслуговування впливає також на формування навчальної групи приміщень. У виправних комплексах для неповнолітніх засуджених, а також для дорослих великої місткості, централізований навчальний центр може поєднувати блоки загальноосвітньої школи, теоретичного циклу ПТУ, а також інформаційний блок через групу загальних адміністративно-службових і вхідних приміщень. Місткість школи для виховного закладу розраховується на повний обсяг вихованців при

двозмінних заняттях, для виправного комплексу – на 40 % від загальної місткості. Місткість профтехучилища розраховується на половину загальної кількості неповнолітніх та 25% дорослих засуджених.

До ряду особливостей, що відрізняють процес навчання у виправному закладі, відносяться: безперервне комплектування класів і навчальних груп; впровадження спеціальних соціально-педагогічних і психологічних програм для засуджених; необхідність постійного нагляду за учнями під час занять. З цієї причини у закладах малої місткості усіх типів, при децентралізованих схемах обслуговування, а також в установах максимального рівня безпеки доцільно впроваджувати альтернативні варіанти проведення процесу навчання безпосередньо у житлових секціях чи блоках [1, 6]. Впровадження таких функціонально-планувальних рішень розширює можливості для диференціації колективу засуджених та, при необхідності, для ізоляції окремих його груп у житлових блоках.

Головним функціонально-планувальним елементом групи навчальних приміщень виступає шкільний кабінет. Від традиційного приміщення навчальної лабораторії ПТУ доцільно відмовитися з причини рідкого використання, замінивши її на кабінет-лабораторію. Деякі дослідники рекомендують за основу організації такого універсального кабінету, який міг би використовуватися в школі і ПТУ, приймати функціонально-габаритну схему навчального приміщення, що узгоджується з конструктивною системою та іншими умовами розміщення приміщень [2, 6]. Основною вимогою для функціонально-планувальної організації навчального приміщення пенітенціарних комплексів усіх типів стає його гнучка трансформація за допомогою мобільних перегородок [3].

Важливою функціональною групою приміщень визнаються навчально-виробничі майстерні, які поєднують процеси навчання та здобуття професії з виробничою функцією закладу. Розміщення блоку навчально-виробничих майстерень у загальній структурі комплексу залежить від типу і ємності закладу, профілю виробництва, містобудівної ситуації та загального композиційного рішення комплексу. У виправних установах малої місткості з нескладним і невеликим за обсягом виробництвом, у закладах для жінок та неповнолітніх, установах з максимальним ступенем безпеки і триманням засуджених у камерних приміщеннях навчально-виробничі майстерні можуть входити до складу централізованого навчально-виробничого центру, або входити до складу житлових блоків (секцій) у вигляді робочих кімнат (рис. 1.1). У пенітенціарних комплексах великої та надвеликої місткості (до 1500 осіб) доцільно застосовувати існуючі універсальні типи будівель майстерень у

відповідності з обсягами виробництва і розміщувати їх у будівлях виробничої зони.

Дослідженням виявлено, що група дозвільних приміщень (клубу) пенітенціарних комплексів включає видовищний зал, що розраховується на 30% від загальної кількості засуджених, приміщення для роботи гуртків і секцій, приміщення для проведення релігійних обрядів, бібліотеку, приміщення для фізичних вправ, які можуть утворювати централізований блок, а можуть розосереджено розміщуватися по території комплексу та в його будівлях.

Наприклад, видовищний зал може входити до складу навчального центру, а гурткові - до складу житлових секцій у випадку вибору децентралізованої схеми комунально-побутового обслуговування. Група приміщень для проведення релігійних обрядів може кооперуватися з групою приміщень видовищного залу через спільне використання вхідної групи приміщень. У пенітенціарних комплексах мінімального рівня безпеки невеликої місткості, а також у виправних центрах доцільно утворювати багатфункціональний громадський простір для проведення масових заходів різного характеру – спортивних, видовищних, адміністративних тощо.

Нормативними документами встановлено, що засуджені, які відбувають покарання у виправних установах мінімального та середнього рівня безпеки усіх типів, розміщуються у будинках для тримання засуджених блочно-типу і забезпечуються житловою площею у розмірі не менше 4 м² на особу, включаючи площу вестибюлю та кімнати для виховної роботи. Колектив засуджених, який обслуговується у відділеннях соціально-психологічної служби, чисельність яких може нараховувати від 50 до 120 осіб, розміщується у секціях з окремими входами та запасними евакуаційними виходами. Житлова блок-секція складається з вестибюлю, спальних кімнат, загальної кімнати для виховної роботи, кабінету начальника відділення, кімнати для прийому їжі при децентралізованій схемі обслуговування, побутових та допоміжних приміщень. Розміри спальних кімнат у житлових блоках-секціях для проживання засуджених приймаються з урахуванням розташування меблів та обладнання, а також мінімальних відстаней між ними (рис. 1.1, в).

Житлові блоки на дільницях карантину, діагностики і розподілу, де новоприбулі засуджені перебувають на протязі 14 діб, рекомендується організовувати за тим же принципом житлових блок-секцій, що і житло для основного контингенту на дільниці ресоціалізації. Кількість спальних місць залежить від місткості дільниці карантину, діагностики і розподілу, які розраховуються на 20 – 50 осіб у залежності від місткості пенітенціарної установи. Житлові блоки для утримання засуджених на дільницях соціальної реабілітації комплексів мінімального рівня безпеки із загальними умовами

тримання та середнього рівня безпеки, передбачають облаштування: кабінетів молодшого інспектора і начальника відділення; спальних кімнат для засуджених; приміщення для зберігання особистих речей; приміщень для прання, сушіння та прасування одягу та білизни; кімнати для проведення тривалих та короткострокових побачень; медичного кабінету; кімнати виховної роботи; приміщення для занять фізичною культурою; кухні-їдальні, душових та санвузлів. Також у цьому блоці чи окремій будівлі облаштовується місце для телефонних розмов засуджених під контролем адміністрації.

Житлові блоки із загальними приміщеннями камерного типу (ЗПКТ), приміщеннями камерного типу (ПКТ) і дисциплінарний ізолятор (ДІЗО) призначені для розміщення в пенітенціарних комплексах максимального та середнього рівнів безпеки для утримання відповідної категорії засуджених та порушників режиму. У комплексах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання облаштовуються житлові ПКТ і ДІЗО, а у закладах мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами утримання – тільки ДІЗО. Місткість ДІЗО у виправній колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання приймається на 10 місць – з однією камерою на 6 місць і двома камерами на 2 місця.

Камери, у яких можуть розміщуватися від 2 (10 % від загальної кількості осіб) до 8 (40 %) засуджених, проектується із розрахунку не менше 4 м² житлової площі на людину. Склад приміщень такого житлового блоку для утримання засуджених у режимі підвищеної безпеки передбачає влаштування таких приміщень, як: кабінет оперативного працівника, камера-палата для лікування хворих засуджених, робочі камери на 5 - 12 робочих місць, прогулянкові двори на 25% від місткості блоку, кімната для прийому засуджених службовим персоналом, кімната відправлення релігійних обрядів тощо. Передбачається, що кількість пересуваних засуджених, які тримаються у відповідних житлових блоках, прагне до мінімуму, що проявляється у компактній функціонально-планувальній структурі житлової зони комплексу.

Приміщення камерного типу для утримання заарештованих під час слідства складають режимний корпус слідчого ізолятора (СІЗО) разом із обслуговуючими і допоміжними приміщеннями. Камери можуть бути на два місця (10% осіб, узятих під варту), мінімальна розрахункова площа яких складає 4 м² на особу, на 4 місця (50 %), на 6 та 8 місць (по 20 %). Камерні приміщення режимної будівлі СІЗО на 4, 6, 8 місць проектується з розрахунку не менше, ніж 3 м² на особу. Рекомендується об'єднання камер в окремі відділення чи секції, розраховані на 150–200 осіб, де розташовуються загальні приміщення, а саме: кімната для роздачі їжі, миття та зберігання столового посуду; комори; душові з розрахунку 1 сітка на 25-30 осіб; кімната

відправлення релігійних обрядів; прогулянкові двори з розрахунку на 25 % від загальної місткості СІЗО; прогулянковий двір для занять фізкультурою тощо. Також відповідно до завдання на проектування, у режимній будівлі може передбачатися розміщення туберкульозного відділення, яке повинно забезпечуватися окремими обслуговуючими приміщеннями. Розташування кожного відділення виключає візуальний та комунікаційний зв'язок між сусідніми камерними секціями і забезпечує постійний нагляд за в'язнями.

Дослідженням встановлено, що група приміщень медичного обслуговування чи медична частина у пенітенціарних комплексах усіх типів повинна включати ізолятор та амбулаторію, які можуть кооперуватися за рахунок спільного використання допоміжних приміщень. Пропускна спроможність амбулаторії складає 5 % від загальної місткості закладу, а кількість ліжок в стаціонарі складає 1 %. Необхідно зазначити, що нові нормативи, які нещодавно було розроблено в Україні стосовно виправних установ і слідчих ізоляторів, не в повній мірі відобразили особливості проектування спеціалізованих лікувальних закладів пенітенціарної системи, які призначені для утримання хворих на туберкульоз, СНІД, алкоголізм, наркоманію та психічні захворювання. Таких закладів у нашій країні існує 6, де утримується 2700 осіб, а також у 16 лікувальних відділеннях при виправних установах утримується 2200 хворих засуджених. Отже, проблема встановлення нормативних параметрів проектування подібних установ потребує поглибленого вивчення і розробки.

Дослідження досвіду інших країн показали, що пенітенціарний заклад лікувального типу повинен мати розвинуте лікувальне відділення, що включає стаціонар, розрахований приблизно на 10% загальної місткості, та амбулаторію, яку відвідуватимуть до 50 % від загальної кількості засуджених на день. Стаціонар рекомендується організовувати за функціональними та планувальними нормами, що розроблені для лікувальних закладів відповідного профілю з урахуванням забезпечення відповідного нагляду за контингентом, необхідності диференціації хворих, виконання вимог безпеки та ізоляції через розподіл службових і палатних зон. Для виконання цих специфічних вимог розроблені численні пропозиції й варіанти функціонально-планувальної організації палатних секцій кожного профільного відділення [4].

У планувальному центрі секції повинні розміщуватися пости чергової медсестри і контролера, які здійснюють повний огляд і нагляд в усіх палатах. Вважається доцільним, коли комунікаційний простір сполучається з простором денного перебування хворих засуджених, а виходи з палат зорієнтовані на це приміщення. Стіни суміжних із загальним простором палат можуть бути скляними. Таке планувальне рішення буде сприяти скороченню графіків руху

медичного персоналу і контролерів, полегшенню контролю та обслуговування засуджених. Можливим рішенням буде застосування двокоридорної системи з допоміжними неосвітленими приміщеннями в центральній частині секції. Кімната денного перебування в цьому випадку може вирішуватися у вигляді еркера.

Аналіз результатів проектного досвіду дозволив виявити, що функціонально-планувальна організація лікувальної палати для засуджених об'єднує характерні риси організації житлових кімнат контингенту та традиційних лікувальних палат. Оптимальним рішенням визнається дволіжкова палата із санітарною кімнатою поруч [4].

Виходячи з того, що первинним функціонально-планувальним та просторовим елементом (чарункою) пенітенціарного комплексу будь-якого типу є житлова кімната чи кімната камерного типу, у залежності від режиму утримання, доцільно розглянути питання нормування житлових приміщень на рівні предметно-просторового оточення. Житлова кімната чи камера є специфічним середовищем проживання людини в умовах пенітенціарного закладу, тому повинна забезпечувати виконання режимних і виправних функцій у сполученні з комфортними умовами для сну, відпочинку, прийняття їжі, духовного життя. Одним з компонентів створення необхідного комфорту за міжнародними нормами стає наявність туалету при кожній кімнаті чи камері [5]. У дослідженні виявлено різні варіанти розміщення санітарної зони, а саме: між кімнатами і зовнішньою стіною або між двома сусідніми житловими приміщеннями. Для того, щоб уникнути утворення шлюзу при розміщенні санвузла між кімнатою і внутрішнім коридором, доцільно приймати варіанти планування, за якими санвузли розміщуються або між кімнатами, або біля зовнішньої стіни таким чином, щоби кімната чи камера розкривалися в загальний внутрішній простір (рис. 1.1; 1.2).

Отже, дослідження проблем систематизації і нормування усіх рівнів архітектурного середовища пенітенціарних комплексів, які охоплюють територіальну мережу, розміщення у місті та функціонально-планувальну, об'ємну і предметно-просторову організацію ділянок, будівель і споруд, виявили, що найменшим ступенем розробленості відрізняється містобудівний рівень оточення. Система нормування виправного середовища на рівні архітектурної організації ділянки, будівель, споруд і приміщень є досить розробленою і може забезпечити процес проектування пенітенціарних комплексів усіх типів і видів при умові створення відповідної моніторингової, науково-дослідницької, проектно-інформаційної бази на основі встановленої типології. Діагностування недоліків, виявлення їх причин та обрання методів їх

усунення визначають перспективні шляхи вдосконалення нормативної бази формування архітектурного середовища пенітенціарних комплексів та їх мереж.

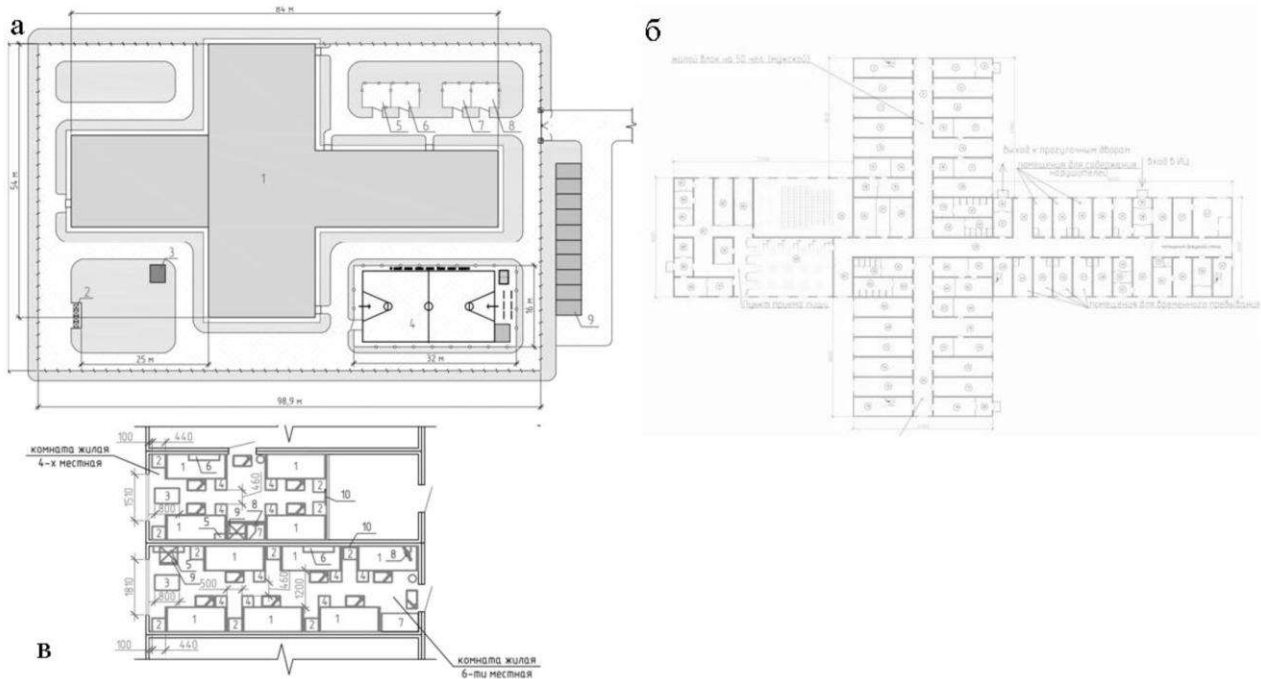

Рис. 1.1. Типовий проект виправного центру на 200 місць, Росія: а - схема генерального плану; б - план режимної будівлі; в - план житлових кімнат для засуджених

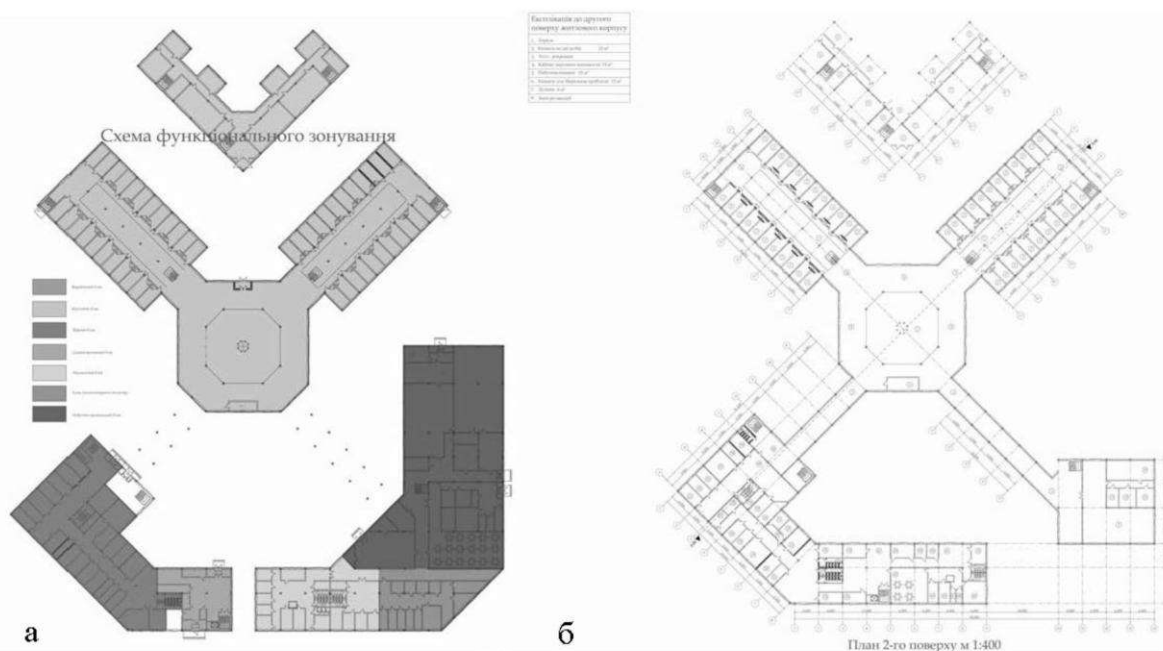

Рис. 1.2. Проектне рішення виправного центру на 300 місць, с. Коцюбинське, Київ: а - схема функціонального зонування; б - план другого поверху режимної будівлі комплексу

Бібліографічний список використаної літератури:

1. Степанов В. К. Специализированные учебно-лечебные центры (Архитектору - проектировщику). М.: Стройиздат, 1987. 200 с.
2. Наумов С. Ф. Профессионально-технические училища. 2-е издание, перераб. и доп. М.: Стройиздат, 1984. 83 с.
3. Ковальський Л. М. Проблеми розвитку архітектури навчально-виховних будівель: автор. дис. на здоб. ступ. докт. архітектури : спец. 18.00.02 «Архітектура будівель» . К., 1996. 32 с.
4. Пидгирняк К. Ю. Архитектура зданий лечебных учреждений. [Под ред. В.И. Ежова]. К.: Будівельник, 1990. 96 с.
5. Степанюк А. Х. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: Монографія. Харків: "Кроссрод", 2007. 184 с.
6. ДБН В.2.2.-9-2009 «Громадські будинки та споруди. Основні положення. К., Мінрегіонбуд, 2010. 59 с.

Аннотация

Третьяк Ю.В. Доктор архитектуры, профессор кафедры рисунка и живописи КНУБА.

Основы систематизации и нормирования архитектурной среды пенитенциарных комплексов.

В статье продолжается рассмотрение вопросов систематизации составляющих и построение нормативной базы проектирования пенитенциарных комплексов разных типов и видов. Система нормирования исправительной среды на уровне функционально-планировочной организации участков, зданий, сооружений и помещений выступает достаточно разработанной и может обеспечить процесс проектирования пенитенциарных комплексов в Украине.

Ключевые слова: пенитенциарный комплекс, нормативная база, проектирование исправительных учреждений.

Annotation

Tretyak Yu.V. Doctor of Architecture, Professor of the Department of Drawing and Painting of the KNUBA.

Fundamentals of systematization and normalization of the architectural environment of penitentiary complexes.

The article goes on to systematize consideration of components and the construction of a regulatory framework design penitentiary systems of different types and kinds. The system of rationing correctional environment at the level of functional and planning organization of land, buildings, structures and premises appears sufficiently developed and can provide the design process of penitentiary facilities in Ukraine.

Keywords: the penitentiary complex; regulatory framework; the design of correctional institutions.